

ALJOSA KARAMAZOV

Megvallom, némi kétséggel ültem le a készülék elé, mert azok a Karamazov-adaptációk, melyeket színpadon és filmen eddig láttam, nem igen elégítettek ki. Ennél a könyvnél ez még érthető is, hiszen a tengerből ki lehet meríteni a cseppet úgy, hogy a tenger bennmaradjon, de Dosztojevszkij e regényének hatalmas gondolati és sorsszövevényéből a legfinomabb operációs kés sem képes a mű valódi értékeit reprezentáló metszetet kihásítani. Zanzásított formájában is nehezen állja meg a helyét ez a regény.

Viktor Rozov, a mi színpadjainkon is sikeres szovjet színpadi szerző más megoldáshoz folyamodott, hogy a Karamazov testvéreket modern drámai keretben élővé tegye. A szoborcsoportozatból az egyik alakra hullatta rá figyelmének fényét. Más nem is tett. Amikor a játék megkezdődött a képernyőn, már el is felejtettük Rozov nevét. És ebben elismerés rejlik: ő akarta így. Él viszont Dosztojevszkij valamilyen szép, megtisztult ragyogásban. De nem azért, mert ez a kamara-hangszerelésű dramatizálás démonian gonosz vonásaitól fosztotta meg a regényt, hanem mert a regény-

ben egymástól távoleső értelmi-érzelmi szálak közvetlen érintkezéséből új csengések, új fények szüremlenek elő. Persze ez is csak Dosztojevszkij örökéletű zsenialitását jelzi.

Ha Rozov színpadra alkalmazta is Karamazov Aljosa történetét, azért ez a feldolgozás-

mód a televízióknak is nagyon kedvez. A csaknem kétórás játékidő a tévében ugyan hosszúnak számít, kiváltképp a néző intellektuális energiáit lekötő adás esetében, a két óra most mégis elrepült. Ez Dosztojevszkij mágiájának műve, amire a legmodernebb közvetítőeszköz,

Ilosvay Katalin, Mensáros László és Balázsovits Lajos

Balázsovits Lajos és Halász Judit

a televízió is képes értően és érzékenyen reagálni. Lengyel György puritán rendezői elve itt azért bizonyult jónak és szerencsésnek, mert abból a felismerésből fakad, hogy ebben a tévéjátékban a dráma közvetlenül a lelkekből árad ki, s ennek semmi-féle rendezési „beavatkozással” nem szabad az útját állni. Ez a rende-

zői „önátadás” a színészek lázaktól fénylő tekintetében realizálódott. A megidézett regény lényege is: a szavakkal való szerepjátás. A szereplőknek szinte nincs is más segédeszközük, mint a tekintetük, hiszen mozgásban és gesztusokban szükkölködik ez a dráma. Ami belül hömpölyög az emberekben, azt kellett át-

adni, s a drámát, tudatos fegyelemmel, a szavak árájára bízta a rendező. De meg is tehetette, hiszen ezek Dosztojev-szkij szavai. Nem csi-szolt drágakövek, hanem a szenvedélyek izzó hordozói. Életük van ezeknek a szavaknak is, cselekvő részük az élmény gyönyörűségében.

Aljosa, az odaadó szeretet ifjú apostola, akit jámbor erényekkel ékesített fel a sors, ebben a drámai feldolgozásban regénybeli gonosz környezetétől megfosztva él; fiverei csak mint távoli árnyékok vesznek részt a cselekményben. Így hát elvész alakja mögül a sötét kontraszt, jóságának tehát még koncentráltabb értelemmel és tisztasággal kell a képernyőn érvényt szereznie. Balázsovits Lajos Aljosa-alakításában a legfőbb erény a játék nemes higgadtsága, a romantikus felhangoktól távol tartott egyszerűség. Semmi földöntúli sugárzás nincs benne, ami gátolná a színészi szubjektum intellektuális beleolvadását a szerepbe.

Halász Judit ismét tanúságot tesz arról, hogy milyen széles skálán tud bänni lényével, orgánumával. Liza alakjában igazán ellentétes érzelmek korbácsolják, amiket, tolószékéhez láncolva, mindig az átélés teljes hőfokán kell kifejeznie. Egy kis fél-

resiklás és ez az ambivalencia esetleg már neveltségessé válhat. Ő azonban mértékét tud tartani a mértéktelenségben.

Mélyen megrázóvá teszi Sznyegirjov személyében a porig aláztatás és az önérzet konfliktusát Mensáros László. Ha csak az ő sorsmotívumát emelnénk ki a regényből, előtünk állna egy modern pszichológiai kisregény. A lezülött és mégis méltatlanul bántott törzskapitány monológjait Mensáros mesterien építi fel drámaivá.

Máthé Erzszi Hohlakova asszony, Maros Gábor Kolja Kraszotkin, Ilosvay Katalin Arina Petrovna és a kis Szokol Péter Iljusa szerepében szintén dicséretes stílusértéssel valószínűsítették meg feladatukat.

Aljosa alakja átfonja a Karamazov-családrege-nyet és Dosztojevskij legjobb-énjét testesíti meg. Aljosán át, — akinek gyönyörű, költői emlékszózata zárja a regényóriást — az író életében és a regényben elfoglalt jelentőségét kiérez- tük a tévéadaptációból, habár az az ő sorsának, szerepének is csak töredékét idézhette meg. Mégsem fragmen- tumot kaptunk, hanem teljes értékű alkotást. Most a második programban sugározták. Érdemes lesz majd az el- sőn is megnézni.

SAS GYÖRSGY

Színészmúzeum: Rajnai Gábor

A Színészmúzeumot mint találmányt, missziónak tartom: hősies kísérlet arra, hogy a színész — sokáig levegőbe írt — pályáját utólag megörökítse a képernyőn. Ami, természetesen, magában hordja a vállalkozás különleges nehézségeit: ilyen portréfilmhez sajnos, nincs elegendő archív anyag. Az eddigi adásokból érezhetjük, milyen gondjai lehettek a forgatókönyvíró Bános Tibornak, s a szerkesztő-rendező Csenterics Ágnesnek, hogy legalább megközelítse a mai néző számára a ki- választott, s már régen messzejáró nagy színészeket. Dicséretes buzgalom; nem ők tehetnek arról, hogy a csak filmemlékek nem valhának hitelesen egy-egy, színpadon kiválókat alkotott művészlől. Sőt, minthogy a harmincas évek magyar filmjei meglehetősen azonos témakörben mozogtak, még olykor torzul is a kép; Jávor Pálnak például nem a Rank-alakítását láthatjuk, hanem a filmbeli mulatásait, s ez mégis az egyik része csak a pályának.

Most Rajnai Gábor emlékét idézte meg a Színészmúzeum, az eddigiekhez hasonló jószándékkal, felkutatván a felkutatható, s technikailag is megfelelő filmanyagot, s azokat az emlékköröket, akik a legtöbbet mondhatják el a portréfilm hőseről. Azt hiszem, a mai tévénéző ebből a — korlátaiból eredően torzó-mű- fajú — filmből is sok mindent megtudhatott a magyar színpad e különlegesen sármos, tüneményesen kedves alakjáról.

Meg kell mondanom, most is Makay Margit volt a legbiztosabb és a legmagvasabb tanú, akinek színes, pontos, remekül fogalmazott emlékezései hozták a leg- közelebb Rajnai Gábort — az a természetesség és szel-lemi elegancia, mellyel e kiváló művésznőnk elbeszél- get a nézővel, e portréfilmnek is legnagyobb erénye. Elvezetes volt Lázár Mária és Máriaassy Félix közre- működése; azt viszont nem értjük, miért szerepelteti a film az emlékezők között Székely István jeles film- rendezőt, aki azzal kezdi mondókáját, hogy nem tudja, miért éppen Rajnai Gáborról nincsenek emlékei. S el- mond egy gyenge, s mástól hallott anekdotát. (E helyett például Csathó Kálmán írásából mondhattak volna el egy-egy jellemző részletet.) Az ifjú színész-ripor- terrel sem békített ki ez az adás, azokkal értek egyet, akik eddig is erőtetettnék tartották e megoldást — természetesen nem a színész személye miatt. En például magat Makay Margitot választanám ilyenkor műsor- vezetőnek...

Ami a filmrészleteket illeti: érdekese- kesek, elgondolkod- tatóak voltak, mint mindig, az ilyen celluloid-szellem- idézés az idő könyörtelen rohanását bizonyította mind- untalan. Nem a Színészmúzeum munkatársai, hanem a rendelkezésre álló tekercsek tehetnek arról, hogy a filmbeli Rajnai Gábor, bármilyen kedves-rajnais volt, nem azonosult teljesen azzal a Rajnaival, akiről Makay Margit vagy Lázár Márta vallott, vagyis a színpadi szí- nésszel.

Alkalmasint a jövő század első évtizedeiben köny- nyebb dolguk lesz az ilyen színészmúzeummal azok- nak, akik a maiakat akarják majd megidézni. S ezt mi segíthetjük azzal, hogy minél több színészt, s alakítást örkítünk meg az archívumok számára is, megcélözván a technikai és művészi maradványságot...

DEMETER IMRE